

HORVÁTH KITTI, KÓSA RITA DIÁNA, MAKAI VIVIEN, NAGY PÉTER,
OLÁH KORNÉLIA, OLÁH TÍMEA, OLÁH - PUCSOK ESZTER, SZEDER
DÓRA VALÉRIA, TIMKÓ ANIKÓ

Tanulás melletti munkavállalás a Debreceni Egyetemen

Bevezetés

Míg a XIX. század modern ipari társadalmában a gyermekkort az iskoláztatás és az általános tankötelezettség határozta meg, addig a felnőttkort a kereső munka. Napjainkra ezek megváltoztak, a határ homályossá vált, egymásra tolódtak a hozzájuk tartozó tevékenységek. (Somlai 2007) Fedheti egymást a tanulás és a munka, különösen igaz ez a felsőfokú tanulmányokat folytatókra, de a főállású munkát végzők is újra iskolapadba ülhetnek. Az erre vonatkozó adatok azonban nem túl biztatóak. A Magyar Ifjúság 2012 felmérés adatai szerint 2012-ben a főtevékenységként dolgozó 15-29 évesek mindössze 4 százaléka tanult munkája mellett (2008-ban ez az arány még 10 százalék volt). A munka mellett tanulók 57 százaléka felsőfokú tanulmányokat végzett. A főtevékenységként tanulóknak, pedig csupán a 2 százaléka végzett munkát ugyanebben az évben. Ennek a csoportnak kétharmada felsőfokú képzésben vett részt. (Gazsó 2013)

Az alacsony munkaerő-piaci részvételre magyarázatul szolgálhat Jürgen Zinnecker tipológiája az ifjúsági korszakváltásra. Szerinte két korszakról beszélhetünk az ifjúsággal kapcsolatban: az ipari társadalom átmeneti ifjúsági és a posztipari társadalom iskolai ifjúsági korszakáról. Az átmeneti korszakban egy korlátozott ifjúkorról van szó. Az ifjúsági életszakasz a szakma megszerzésére korlátozódik, amelyet a korai munkába állás és családalapítás követ. A posztipari társadalmakban ezzel szemben az ifjúkor egyre inkább kitolódik, ami összefügg az iskolai idő hosszabbodásával. (Gábor 2009)

2008-ban megjelenő gazdasági világválság hatására egyre nehezebb helyzetbe kerülnek a fiatalok az álláskeresés, elhelyezkedés során nem csupán a tanulmányi idő alatt, hanem azt követően is. Tapasztalatainkra alapozva azt feltételeztük, hogy a gyorsan változó gazdasági és munkaerő-piaci helyzethez képest a felsőoktatásban tanuló fiatalok munkára vonatkozó érték- és elvárás rendszere lassan formálódik, alapjaiban sok tradicionális elemet tartalmaz, s ennek köszönhetően a tanulmányaikat befejező hallgatók kevésbé tudnak sikeresen alkalmazkodni a megváltozott munkaerő-piaci körülményekhez. Nem kezdenek el időben munkatapasztalatot szerezni, a várható

munkaerő-piaci nehézségekre felkészülni, s alapvetően nem változik a munkára vonatkozó elvárás rendszerük sem.

Feltételezésünk érvényességét egy 2013 novemberében készült kérdőíves adatfelvétellel vizsgáltuk, melynek során a Debreceni Egyetem tíz karán összesen 354 hallgatót kérdeztünk meg. Többlépcsős rétegzett mintavételi eljárást alkalmaztunk, melynek keretében különféle karokról, különböző életkorú egyetemistákat kerestünk fel. A hallgatók ötfokozatú skálán értékelhettek 40, elsődlegesen a munkavégzésre vonatkozó állítást. Mindemellett kilenc független változóra is rákérdeztünk, melyek a válaszadó nemére, korára, állandó és ideiglenes lakóhelye típusára vonatkoztak, illetve arra, hogy melyik kar hallgatója a megkérdezett. Kíváncsiak voltunk még az anyák és apák iskolai végzettségére, valamint arra is, hogy a szülők dolgoznak-e.

A válaszadók 42,9 százaléka férfi, míg 57,1 százaléka nő volt. Korukat tekintve 17 és 27 év közöttiek. A legtöbb válaszadó 20 éves volt, ők jelentették mintánk negyedét, míg a 26 és 27 éveseket mindössze 1-1 fő képviselte. A lakóhely típusát tekintve a válaszadók közel 72 százaléka városban (megyei jogú és egyéb városokat együttevén), 26,3 százaléka pedig községben élt a válaszadás időpontjában. Iskolaidőben a válaszadó hallgatók 32,9 százaléka otthon, 31,9 százaléka kollégiumban és 30,5 százaléka albérletben él a hétköznapiakon.

A Debreceni Egyetem hallgatóinak szülei közül a legtöbben legalább középfokú iskolai végzettséggel rendelkeznek. Az anyák iskolai végzettsége összességében valamennyivel magasabbnak mondható, mint az apák iskolázottsága. Az egyetemisták szüleinek több mint 80 százaléka dolgozik. A szülők között több a nyugdíjas apa, mint anya.

A tanulás melletti munkavállalás

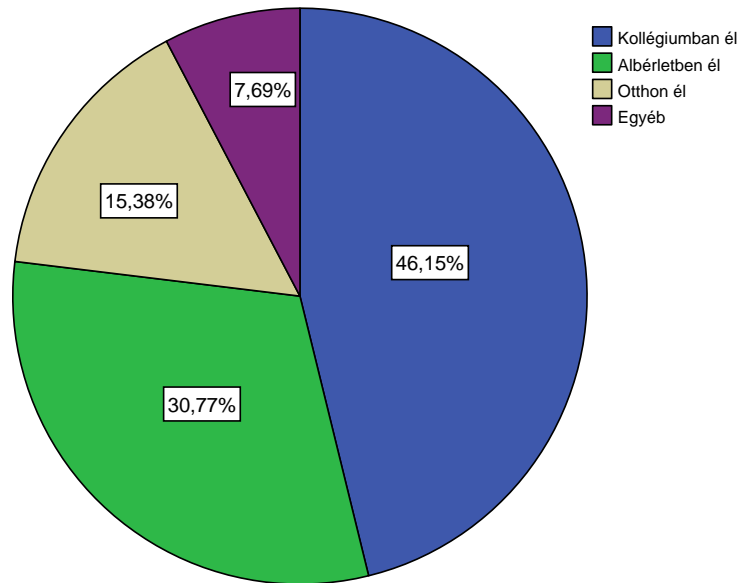
Kutatásunk központi kérdése, hogy a megkérdezett egyetemi hallgatók hogyan viszonyulnak a tanulás melletti munkavállaláshoz. A lányokat kevésbé jellemzi a tradicionális értékrend szerinti gondolkodás, miszerint a munka és a tanulás nem fér meg egymás mellett. Vizsgálatunk szerint a megkérdezett hallgatók közel fele (45,7%) egyetért, negyede (25,6%) pedig teljesen egyetért azzal, hogy a tanulás melletti munka ma már elterjedt. Ezen belül, a lányok jóval többen (74,7%) gondolják úgy, hogy ma már megszokott dolog, tanulás mellett dolgozni, mint a fiúk (66,9%). A megkérdezett hallgatók neme nincs olyan erős hatással a tradicionális értékrendtől való elfordulásra, mint a magasan kvalifikált szülői példa.

A tanulás melletti munkatapasztalat szerzésének fontosságával, sokkal inkább tisztában vannak azok a hallgatók, akiknél az apa aktív résztvevője a munkaerő-piacnak. Ahol viszont munkanélküli az apa, ott nagyobb mértékben jellemző a fiatalok bizonytalansága. Tehát nem csak az apa iskolai végzettsége, de maga a foglalkozás státusza is hat a fiatalok munkafeltételekhez való viszonyára.

Vajon a kortársak milyen hatással vannak, a munkához való új hozzáállás elsajátítására? Azt gondolhatnánk, hogy a tradicionális családi szocializáció ellenére, a hallgatók bekerülve az egyetemi közegbe kortársaiknak köszönhetően könnyebben

elsajátítják a „modern” gondolkodásmódot. Különösen, ha kollégiumba vagy albérletbe költöznek, hiszen itt gyakrabban érintkezhetnek kortársakkal, így több információt szerezhetnek a tanulás melletti munka előnyeiről.

1. ábra: Hol élnek a munkanélküli apák gyerkei iskolaidőben?

Forrás: Saját készítésű ábra

A munkanélküli apákkal rendelkező hallgatók esetében jelentős hányaduk (38,5%) egyetértett azzal, hogy a tanulás melletti munkavállalással sok tapasztalatot szerezhethet, addig mindössze 7,7 százalékuk értett egyet azzal a kijelentéssel, hogy ezzel a munkaerő-piacon is több esélyük lesz. Az erre vonatkozó kérdésben magas a válaszok szórása és magas (38,4%) a bizonytalan válaszadók aránya.

A legtöbben a megyei jogú városban élők értenek teljesen egyet (11,6%) azzal a kijelentéssel, hogy a munka melletti tanulás ma már elterjedt. A megkérdezettek 77 százaléka egyetértett azzal a kijelentéssel, hogy a tanulás melletti munkának leginkább anyagi okai vannak. Elmondhatjuk, hogy a válaszadók szülei iskolai végzettségének csökkenésével fordított arányosságban nő az az elképzelés, hogy az iskola melletti munkavállalásnak leginkább anyagi okai vannak. A szülők alacsony iskolai végzettsége arra sarkallja a diákokat, hogy elsősorban a pénzszerzés miatt dolgozzanak és csak másodlagosak a további motivációk. Az otthon élők 56,9 százaléka gondolja úgy, hogy sok tapasztalatot szerezhethet, ha tanulás mellett dolgozik, míg a kollégiumban élők (44,2%). A középfokú végzettségű apák gyermekei értenek egyet (59,6%) vagy értenek teljesen egyet (71,2%) a legnagyobb mértékben azzal, hogy a tanulás mellett dolgozó

fiataloknak jobb esélyei lesznek a munkaerőpiacon. A lányok 60,6 százalékánál megfigyelhető, hogy hisznek a pozitív munkaerő-piaci esélyekben, míg a fiúknál ez csak 39,4 százalék. A lányoknál összességében láthatjuk, hogy bizakodóbbak a jövőt tekintve. Ezt is alátámasztja, hogy a lányok 58,7 százaléka gondolta úgy, hogy akik tanulás mellett dolgoznak, azoknak nagyobb a társadalmi megbecsültsége, amíg ez a fiúknál csak 41,3 százalék. Ugyanakkor a kérdést tekintve 38,4 százalék a bizonytalanok aránya, ami feltehetőleg azzal magyarázható, hogy a társadalmi megbecsültséget e korosztály nem tudja még megfelelően megítélni, de ennek igazolása további kutatásokat igényel. Azok a fiatalok, akiknek szülei legmagasabb iskolai végzettsége csak 8 általános, sokkal inkább értenek abban egyet (52,6% és 42,9%) hogy a munka és a tanulás nehezen összeegyeztethető. Ugyanakkor a középfokú végzettségű szülőknél ez 22,7 százalék és 22,1 százalék. Feltehetően ez annak köszönhető, hogy az alacsonyabban képzett szülők nem tapasztalhatták meg a munka melletti tanulás lehetőségét, így ezt a mintát adják tovább gyermekeiknek. Ugyanakkor lehetőségként az is felmerül, hogy az alacsony iskolai végzettséggel rendelkező szülők nehezebb anyagi körülmények között is élnek, így a gyermeknek a tanulás mellett szükséges besegíteniük a háztartásba is. (Csoba 2013)

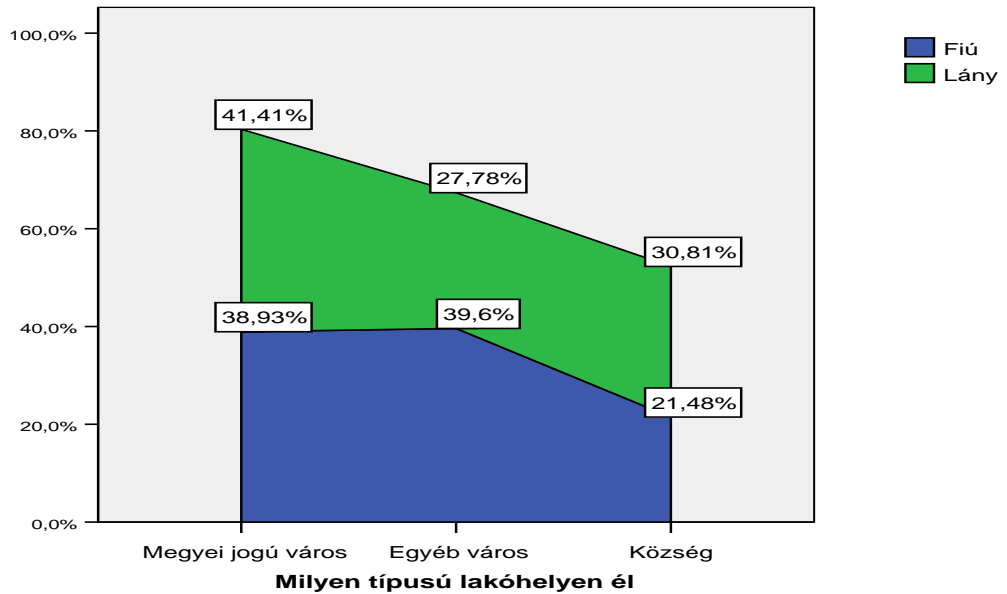
Materiális javak

A munkavállalással kapcsolatos tradicionális értékek központjában a materiális javak állnak. Ezek a díjazással és a fizikai körülményekkel kapcsolatos javak fontosak a megkérdezett egyetemistáknak, hiszen a vonatkozó kérdésekre adott válaszok átlaga 3,91 és 4,55 között mozog.

Vizsgálataink azt bizonyították, hogy két tényező hat jelentősen a hallgatók preferenciáira: a nem és a szülők társadalmi státusza. Az első feltételezésünk az volt, hogy a megkérdezett egyetemisták közül a fiúk számára fontosabbak a materiális javak. Ezzel szemben a magas fizetés, a pénzbeli jutalmazás és a korszerű eszközökkel való munkavégzés kapcsán nem mutatkozott jelentős eltérés a két nem között. Viszont szignifikáns összefüggés van a saját iroda és a kényelmes munkakörülményekkel kapcsolatban. A lányok 66 százaléka szeretne saját irodát és 95 százalékuk akar kényelmes körülmények között dolgozni, ezzel szemben ez a fiúk 55, illetve 86 százalékára igaz.

Erre az eltérésre a lakóhely adhat magyarázatot. A lányok közel 31 százaléka származik községből, a fiúknál ez az arány csupán 21,5 százalék. Ezzel párhuzamosan pedig a fiúk 78,5 százaléka él városban (megyei jogú és egyéb városokban összesen), míg ez a lányok 69 százalékára jellemző (2. ábra). A materiális javak ilyen mértékű preferálása a lányoknál a vidéki életmódtól való eltávolodási vágyukat jelenítheti meg. Ezzel együtt járhat a tradicionális nemi szerepek megkérdőjelezése, hiszen azok az alacsonyabb státuszú lányoknál még nagyobb mértékben lehetnek jelen.

2. ábra: Honnan származnak a hallgatók?

Forrás: Saját szerkesztés

A hallgatók materiális javakkal kapcsolatos preferenciáira a nemükön kívül a szülők iskolai végzettsége (főként az anyáé) hatott. Bár itt nem figyelhető meg szignifikáns összefüggés, a százalékos különbségek jelentősek. A legnagyobb eltérés a pénzügyi jutalmazás kapcsán figyelhető meg. Az alacsony végzettségű anyák gyermekeinek 57 százaléka szeretne olyan munkát, ahol sikereit pénzügyi jutalommal ismerik el. A közép- és felsőfokú végzettségűeknél ez az arány 82-82 százalék. Minél magasabb az anya végzettsége, annál kisebb a valószínűsége, hogy községben éljen. Míg az alapfokú végzettségű anyák több mint fele (57%) él községben, addig a középfokúak 31,6 százaléka és a felsőfokúaknak csupán 15,7 százaléka. A kevésbé képzett anyák gyermekeinél magas a köztes értéket adók aránya (42-46%), ami a jövőbe vetett bizonytalanságukra is utalhat. Ha ezeknek a hallgatóknak az anyja alacsony képzettségű és még vidéken is él, akkor valószínűleg a munkakörülményei is rosszak. A szocializációnak köszönhetően az ilyen családból származó egyetemisták számára ez a fajta munkavégzés és életmód lehet az irányadó minta, ezért pesszimisták a várakozásaik a jövőbeli állásukkal kapcsolatban.

Szülőktől való függés és a munkaerőpiacra való kilépés összefüggése

A fejlődéslelektannal foglalkozó kutatók megfigyelései szerint a mai fiatal felnőttek (húszas, harmincas korosztály) egy részének viselkedése nem a felnőttekéhez, hanem a serdülők magatartásához hasonlít leginkább. Ezek a fiatalok az úgynevezett posztadoleszcens életszakaszba léptek, képtelenek vagy nem akarnak felnőni, nehezen illeszkednek be a társadalomba, mely például abban nyilvánul meg, hogy nem tudnak elszakadni a szülői háztól. Ez a kitolódott kamaszkor a posztindusztriális társadalmak jelensége, a tanulás, munka, párkapcsolat és családi élet közötti szálak lazulásának és a megváltozott értékrendeknek következménye. (Somlai 2010)

A tárgyalt csoport átlépte a tizennyolcadik életévét, így jogi értelemben és biológiai szempontból felnőttnek tekinthető. A társadalmi szempontokat vizsgálva viszont látható, hogy bár a fiatalok egy része már önálló életet él – kilépett a munkaerőpiacra, családot alapított, és képes felelősséget vállalni önmagáért, családjáért, kapcsolataiért – sok húszas-harmincas éveiben járó egyén valamelyik felsőoktatási intézményben tanul, egy háztartásban él szüleivel, anyagi támogatást kap otthonról, és a munkavállalás vagy a családalapítás legfeljebb egy jövőbeli terv.

Napjaink fiataljainak nagy része az érettségi vagy a szakma megszerzése után nem áll rögtön munkába, hanem továbbtanul, miközben a szülő-gyermek kapcsolat nem sokat változik, hiszen a továbbtanulással nem feltétlenül jár együtt a függetlenedés, a tanulmányok finanszírozása sok esetben a szülők feladata, valamint az oktatásban eltöltött időtartam egyre inkább elhúzódik, ez pedig kitolja a párkeresés, családalapítás idejét, mely szintén a szülőkhöz való kötődést erősíti. (Tercza 2010)

Feltételezésünk szerint a munkaerőpiacra való kilépés és a szülőktől történő leszakadás több ponton összefonódik egymással. Lehetséges, hogy a fiatalok azért nem válnak le a szülőkről, mert a környezet nem kényszeríti erre őket, a szülők jobban óvják gyermekeiket, mint ahogy ez az előttük lévő generációk esetében történt. A fiatalok pedig élvezik az otthon kényelmét és biztonságát, így nem érzik szükségesnek a munkába állást. Ez azok esetében lehetséges, ahol a család anyagi körülményei olyan szinten vannak, mely mellett nincs szükség még egy kereső személyre. Lehetséges azonban az is, hogy a munkaerőpiac helyzetének változásai, az új körülményekhez való alkalmazkodás problémái, a gazdasági helyzet romlása, a kudarcoktól való félelem tartja vissza a fiatal felnőtteket az álláskereséstől, így önálló jövedelem hiányában szüleikre támaszkodnak. Ebben a helyzetben biztonságosabbnak érzik a továbbtanulást, a szülők pedig támogatják ezt a döntést reménykedve abban, hogy magasabb iskolai végzettséggel gyermekük könnyebben, jobb munkahelyen fog elhelyezkedni.

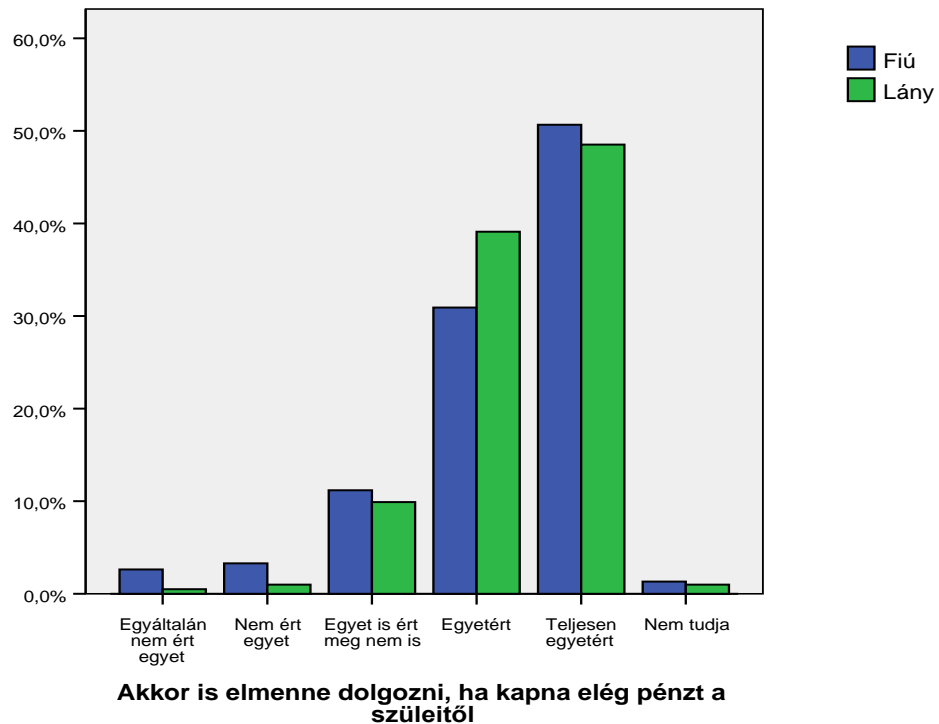
Magyarországon a kilencvenes évek óta a képzésekben egyre többen és egyre hosszabb ideig vesznek részt. Ez sajnos nem azt jelenti, hogy az alacsony társadalmi helyzetű szülők gyermekei számára is könnyebben elérhető lett az egyetemekre és főiskolákra való bekerülés, haszna leginkább a középosztálybeli fiataloknak lett belőle. (Nyüsti 2013) A felsőoktatási intézményekbe való jelentkezést és bejutást tehát ma is befolyásolja a szülői háttér.

A Debreceni Egyetem karain végzett kutatás a szülőktől való függést is vizsgálta. A válaszadók nemenkénti véleménye nem sok eltérést mutat a különböző kérdéseket illetően. A megkérdezett lányok és fiúk is többségében elmennének dolgozni akkor is, ha szüleiktől elegendő pénzt kapnának. Nem feltétlenül költöznének el otthonról, ha tudnának lakást venni, de ez a válasz majdnem megegyezik azoknak a számával, akik biztosan otthagynák elsődleges otthonukat, ha anyagilag megtehetnék. A megyei jogú városban élők legtöbbször azt válaszolta, hogy biztosan elköltözne otthonról, ha tehetné, de magas azoknak a véleményeknek a száma is, akik hezitálnának elhagyni a biztonságot adó otthont. Érdekes motívum, hogy a községbeliek majdnem 13 százaléka egyáltalán nem gondolja, hogy ha anyagilag megtehetné, akkor elköltözne otthonról, viszont közel 24 százalékuk elköltözne.

A megkérdezettek 32,8 százaléka él otthon iskolaidőben. Az eltérés az otthonélők és az albérletben vagy kollégiumban élők között csekély. A megyei jogú városban élő fiatalok nagyobb része él otthon (56,4 %), ami magyarázható azzal, hogy az egyetemek többnyire ezekbe a városokba koncentrálódnak. A községben és egyéb városban élők többnyire kollégiumban (36% és 40,5%) vagy albérletben laknak (33% és 37,7%), a különbség főként azzal magyarázható, hogy a kollégium költségei alacsonyabbak az albérleténél.

A fiatalok legtöbbször úgy érzik, hogy el tudna vezetni egy háztartást, de a kapott adatok azt mutatják, hogy ezen a téren is sokan hezitálnak, bár a megyei jogú városban élők rendelkeznek a legnagyobb magabiztossággal ebben a kérdésben. A kollégisták jelentősebb számban képviselik az egyet nem értést. Ennek az oka az lehet, hogy a kollégiumi lét inkább egy átmenetet képez a szülői biztonság és az önálló otthon kialakítása között, hiszen a hallgató csak iskolaidőben él ott, egyébként otthon tartózkodik a családjával. Az albérleti lét jobban enged az önálló életvezetésre következtetni, hiszen ott már több feladatot kell ellátni. Tehát a kollégiumra tekinthetünk úgy, mint átmenetre a szülőktől/családtól függő és független élet között.

3. ábra: Elmenne-e dolgozni, ha kapna elég pénzt a szüleitől?

Forrás: Saját szerkesztés

Az érzelmi függésre vonatkozó adatok, a nemek szempontjából voltak magyarázó értékűek. Probléma esetén a lányok nagyobb arányban (58,7 %) fordulnának a szüleikhez segítségért, míg a fiúk inkább a bizonytalan vagy az elutasító választ jelölték meg. Ez azzal magyarázható, hogy a lányok szocializációja során az érzelem, a gyengeség elfogadott értéként jelenik meg, így a későbbiekben is könnyebben beszélnek problémáikról. Illetve a nők sokkal inkább nyitottak a problémák felszínre hozásában, kibeszélésében, mint a férfiak. A nemekről kialakított sztereotípiák is a nők érzelmességét erősítik meg. Ez egyben utalhat a lányok érzelmi „függésére” is. A lányoknál nehezebben történik meg a leválás a fentebb említettek alapján. Ez magyarázat lehet arra is, hogy a lányok fordulnak inkább a szüleikhez segítségért probléma esetén. Az érzelmi függés összefügghet a hallgatók lakóhelyével is. A községből származó hallgatók szüleiket keresnék meg problémájukkal, de összességében a hallgatók ezzel egyet is értettek, meg nem is.

A munkavégzés motivációi

Vajon milyen motivációk rejlenek még a fiatalok munkavállalása mögött? A következőkben erre próbálunk meg válaszolni.

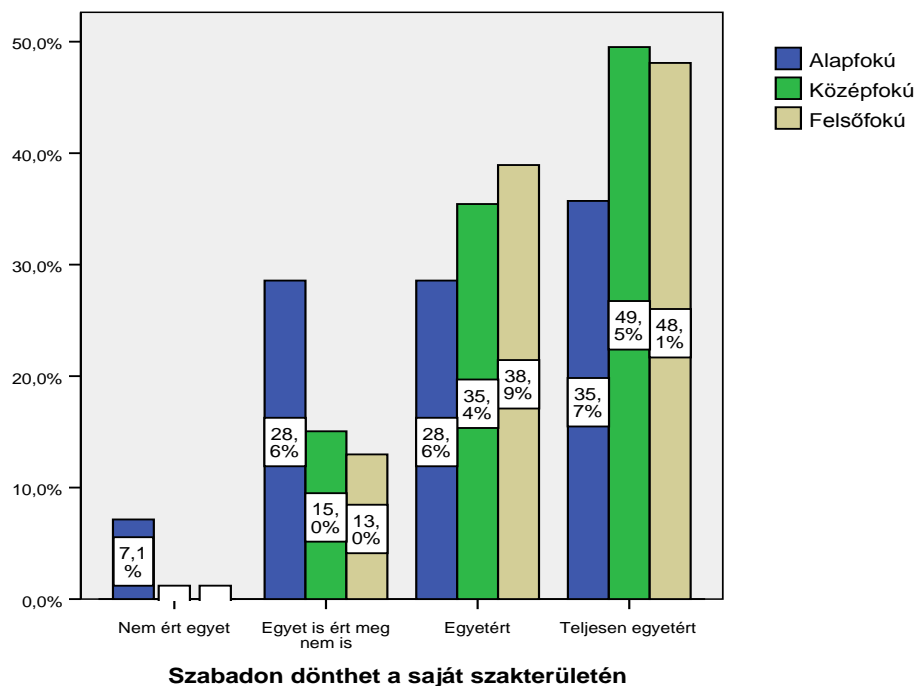
Fontos helyet tölt be a segítő szándék, a lányok majdnem 80 százaléka olyan munkát szeretne, ahol másokon segíthet, ezzel szemben a fiúk csupán 64 százaléka szeretne ilyen jellegű munkahelyet, mindezt a hagyományos női értékrenddel magyarázhatjuk, a segítség értékét szinte minden esetben a nőkhöz kapcsolják.

A megyei jogú városban élő fiatalok 93,5 százaléka egyetértett vagy teljesen egyetértett azzal, hogy a későbbiekben olyan munkahelyet szeretne, ahol fizetéséből magas életszínvonalat biztosíthat magának. Ezzel szemben az egyéb városban vagy községben élő fiatalok sokkal nagyobb arányban voltak bizonytalanok, körülbelül 10 százaléuk nem tudott állást foglalni ezen állítás tekintetében. Elmondhatjuk, hogy a kisebb városokban, a községekben lakó hallgatók nem annyira pénzorientáltak a leendő munkahely tekintetében, ők a munka értékét más értékek mentén mérik, mint a megyei jogú városban élők.

A kollégiumban élő hallgatók majdnem 80 százaléka egyetértett vagy teljesen egyetértett azzal, hogy a későbbiekben olyan munkát szeretne, ahol másokon segíthet, ezzel szemben az albérletben élők csupán 63,6 százaléka, az otthon élők 72 százaléka. Ezt azzal magyarázhatjuk, hogy a kollégiumban élő hallgatók többsége kisebb városokból, falvakból érkezett, az ilyen településformákon sokkal nagyobb szerepet játszik a kölcsönös segítségnyújtás.

Az alapfokú végzettségű anyák gyermekeinek 7,1 százaléka, az alapfokú végzettségű apák gyermekeinek 5,3 százaléka nem értett egyet azzal a kijelentéssel, hogy leendő munkahelyén szabadon szeretne dönteni saját szakterületén, a magasabb iskolai végzettségű szülők gyerekei közül senki sem választotta ezt a válaszlehetőséget. Ennek okát abban kell keresnünk, hogy az alacsony iskolai végzettségű szülők nagyobb valószínűséggel dolgoznak olyan munkahelyen, ahol ritkán kell önálló döntéseket hozniuk, így gyermekeik is erre szocializálódtak. Érdekes az is, hogy az érettségivel és diplomával rendelkező anyák gyermekei vélekedése között mindössze 3-4% eltérés mutatkozik, hozzájuk képest sokkal nagyobb a különbség az alapfokú és középfokú végzettséggel rendelkező anyák gyerekei esetében (10-20%).

4. ábra: Az anyai iskolai végzettsége milyen hatással van az önálló döntéshozatalra?

Forrás: Saját szerkesztés

Fontos azt is megjegyeznünk, hogy míg legtöbben (87%) a diplomás anyák gyerekei értettek egyet azzal, hogy munkahelyükön, saját szakterületükön, szabadon szeretnének dönteni, addig az apákat tekintve az alapfokú végzettségű apák gyerekei értettek leginkább (94,7%) egyet ezzel az állításra, eszerint az alapfokú végzettséggel rendelkező apák sokkal jobban ösztönzik gyermekeiket a szabad döntés fontosságára, mint a hasonló végzettséggel rendelkező anyák.

A munkanélküli szülők gyerekei közül mindenki olyan munkát szeretne, ahol megvalósíthatná önmagát, a háztartásbeli és dolgozó anyák gyerekei is magas arányban értettek ezzel egyet (90,9% és 89%), viszont a nyugdíjas anyák gyerekeinek csupán 75 százaléka. Az anya munkanélkülisége tehát jó motiváló erő gyermeke számára, abban, hogy munkahelyén az önmegevalósításra törekedjen.

Legnagyobb arányban a munkanélküli anyák (76,5%) és apák (76,9%) gyermekei értettek teljesen egyet a „Mindig lenne lehetőségem fejlődni a munkahelyemen” kijelentéssel, számukra a szülők munkanélkülisége nagyon jelentős motiváló tényező, ki akarnak törni és el akarják kerülni a munkanélküliséget. Figyelemreméltó adat az is, hogy a nyugdíjas apák és anyák gyermekeinek 100 százaléka egyetértett a mindig lenne lehetőségem fejlődni kijelentéssel, a dolgozó apákkal rendelkezők esetében csupán 93,5 százalékuk, a munkanélküli apa esetében 92,3 százalékuk.

Összegzésként elmondhatjuk, hogy a szülők iskolai végzettsége a legfőbb befolyásoló tényező abban a tekintetben, hogy az egyén milyen mértékben kíván szabadon dönteni későbbi munkahelyén, minél magasabb az anya iskolai végzettsége, gyermeke annál jobban igényli a szabad döntés lehetőségét. Az apák végzettségét tekintve pont fordított az összefüggés, hiszen az alapfokú iskolai végzettségű apák gyermekei szeretnék leginkább szabadon dönteni munkahelyükön.

Az immateriális javak szerepe

Kutatásunkban az immateriális javak közül a kreativitást, a munkatársak általi bizalmat, a hasznosságérzetet, és a maradandó dolgok alkotása iránti vágyat vizsgáltuk. A kreativitás esetében a nemi megoszlást tekintve kiderült, hogy nincs nagy különbség a lányok és fiúk válaszai között: mindkét csoport egyetértést kifejező válaszai 80 százalék fölött voltak. A legmagasabb átlagot a hasznosság, mint érték kapta, ennél ugyanis hármasnál rosszabb érték nem született az ötfokozatú skálán, illetve itt jelentősen kisebb a szórás, mint a többi eredménynél. A legkevésbé egységes adatokat a maradandóság hozta: a legnagyobb szórással együtt a legalacsonyabb átlag is ide tartozik. Ez azt mutatja, hogy a fiatalok véleménye itt oszlik meg a leginkább.

A feltevés az volt, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező anyák gyermekei fontosabbnak tartják az alábbi állítást: „Olyan munkát szeretnék, ahol maradandót alkothatok.” A szignifikancia-teszt 0,043-as eredménye megerősíti azt az állítást, miszerint a magasabb iskolázottságú anyák gyermekei fontos munkaértéknek tartják, hogy maradandót alkothassanak.

Felvetésünk volt még továbbá, hogy az „Olyan munkát szeretnék, ahol munkatársaim megbecsülnek” kérdésre adott válaszok függenek attól, hogy milyen típusú településről származnak a válaszadó fiatalok. Ez azért várható, mert a kisvárosokban és az ettől kisebb településeken a legtöbben ismerik egymást, és a mai napig fontosnak tartják, milyen véleménnyel van róluk a lakhelyük, hiszen a továbbiakban ez segítheti őket változatos lehetőségekhez. Kisvárosokban és vidéken inkább jellemző még ez a fajta konzervatív felfogás, amelynek építőeleme, hogy a népesség ne csak befogadja, hanem meg is becsülje őt. Ebből következően azok a fiatalok, akik vidéken élnek, fontosabbnak tartják, hogy a munkahelyükön is megbecsülésnek örvendjenek. Az adatok azonban nem ezt mutatják. Ennek oka az lehet, hogy ma, amikor a modern munkafelfogás lépett érvénybe, lakóhelytől függetlenül is fontosnak tartják a munkavállalók, hogy értékeiket és képességeiket megbecsüljék a vezetők és a kollégák is.

Szubjektív munkajavadalmak

A tradicionális elvárásokhoz köthető materiális értékekkel szemben a szubjektív munkajavadalmak vizsgálatakor a posztmodern értékekkel való azonosulást mértük. A kutatás során arra a megállapításra jutottunk, hogy a megkérdezettek az anyagi javak mellett az erkölcsi elismerésre is igényt tartanak. A hallgatók viselkedésében egyszerre mutatkozik a tradicionális és a posztmodern értékek követése.

A szubjektív munkajavadalmakat a túlnyomó többség fontosnak tartja. Az ötfokú skálán mindegyik item 4,4 feletti átlaggal rendelkezik, tehát az állításokkal a legtöbben egyetértettek vagy teljesen egyetértettek. Így ahhoz, hogy különbségeket fedezzünk fel az egyes csoportok között, a szélsőérték („Teljesen egyetérttek”) vizsgálatára van szükség.

Az erkölcsi elismerésre való törekvés nem függ a kortól ezen a csoporton belül. Tehát az egyetemisták számára fontos, hogy munkahelyükön megvalósíthassák önmagukat, megbecsüljék őket, tekintélyt szerezhessenek a munkájukkal, a kollégáik elismerjék tevékenységüket és legyen lehetőség a feljebb lépésre, ezekre a javakra az adott korosztály tagjai ugyanúgy vágynak. Ezzel szemben különbségeket találunk a nemek, a lakóhely, és az iskolaidőhöz kötődő tartózkodási hely szerint.

A nemek szerinti megoszlás alapján kiderült, hogy a szubjektív munkajavadalmakat a lányok valamivel fontosabbnak tartják, mint a fiúk. Az „Olyan munkát szeretnék, ahol megvalósíthatnám önmagamat” megállapítással a fiúk 49 százaléka, míg a lányok 66 százaléka értett teljesen egyet. A jövőbeli munkahelyét a fiúk 56 százaléka, a lányok 68 százaléka képzelel el úgy, hogy van lehetősége a feljebb lépésre. Bár nem mutatkozik erős szignifikancia, az eredmények alapján megállapítható, hogy a tradicionális értékeknek ellentmondva a munkával történő tekintélyszerzésre is jobban vágynak a lányok: 67 százalékuuk teljesen egyetértett az állítással, a fiúk esetében ez az arány 49 százalékos. A háttérben a hagyományos nemi szerepek elutasítása állhat, a lányok törekednek az önmegvalósításra, az elismerésre, felsőbb pozíciók elérésére.

A munkahelyen történő önmegvalósításra és a feljebb lépési lehetőségre a kollégisták vágynak leginkább, az otthon élők ehhez képest a legkevésbé. A kollégák elismerése azonban az otthon élők számára a legfontosabb. Ennek háttérben a szülőktől való függés állhat. Az otthon élő hallgatók kevésbé törekszenek a függetlenségre, az önmegvalósításra, és fontosnak tartják szüleik véleményét, a visszajelzést.

A kollégisták 70,5 százaléka teljesen egyetért azzal, hogy olyan munkahelyen szeretne dolgozni, ahol tekintélyt szerezhethet a munkájával. Az otthon élők esetében ez 56 százalékos, az albérletben lakók 53 százaléka választotta a legnagyobb értéket. Ez összefüggésben lehet a nemi megoszlással: a kollégisták 66 százaléka, a szülői házban lakók 57 százaléka, az albérletben élők 50 százaléka lány.

A tekintélyszerzéshez és a feljebb lépés lehetőségéhez tartozó itemek a nem, a lakóhely és az iskolaidő alatti tartózkodási hely változók alapján is hasonló megoszlásokat mutatnak. Ez a párhuzam valószínűleg arra utal, hogy a hallgatók úgy vélik, a fentebb lévő pozíciókkal a tekintély is együtt jár.

Megállapítható tehát, hogy a lányok határozottabban vágnak az erkölcsi elismerésre, leginkább a községből érkezők szeretnének lehetőséget kapni a feljebb lépésre, a kollégák elismerését az otthon élők szeretnék leginkább megszerezni.

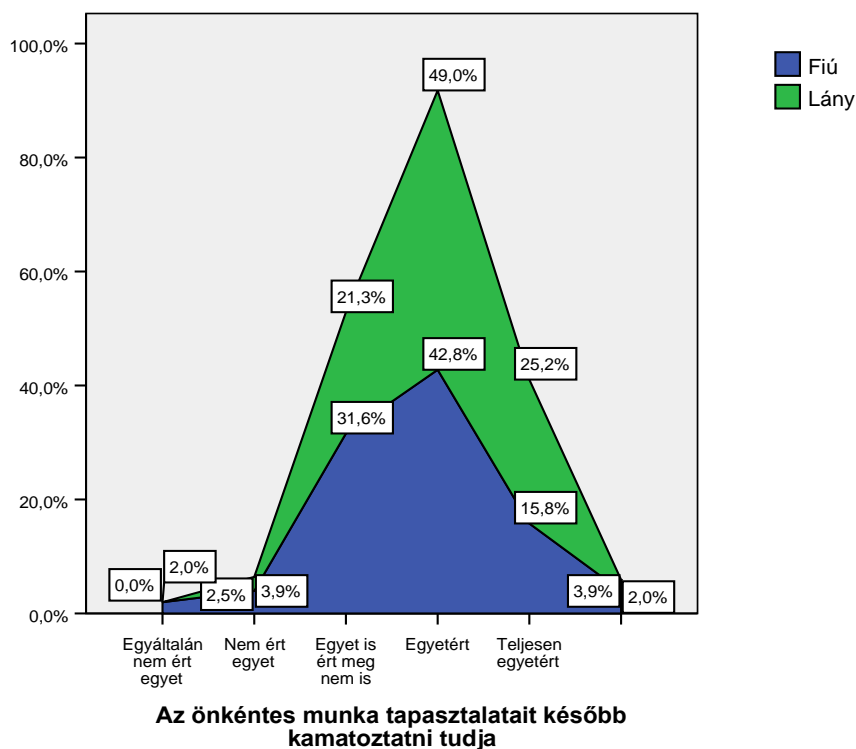
Önkéntesség

Robert D. Putnam szerint a társadalom-, közösség hivatalos szervezetei (pártok, egyesületek, szövetségek, vállalkozások) általában a személyes informális kapcsolatok mentén szerveződnek. Az pedig vitathatatlan, hogy a hivatalos szervezetek nagy része általában profitorientált, tehát anyagi haszonszerzésre törekedik. Személyes kapcsolatokat pedig remekül lehet építeni önkéntes munkavégzés közben. Arról nem is beszélve, hogy ha valaki minél nagyobb kapcsolati rendszerrel rendelkezik, annál könnyebben találhat munkát, az ismeretségi körére támaszkodva. Sokan kifejezetten ezért végeznek önkéntes munkát. Tehát ha nem is közvetlen, de közvetetten, az idő múlásával mindig megtérül a befektetett „ellenszolgáltatás nélkül végzett” munka. (Putnam 1993)

Az önkéntesség az általunk készített tanulmányban a posztmodern felfogást hivatott képviselni, a tradicionális szemlélettel szemben. Az önkéntességről elmondhatjuk, hogy a debreceni egyetemisták jelentős része fontosnak tartja (átlagosan 98,8 százalékban válaszoltak az önkéntességről feltett kérdésekre), ugyanis az ehhez a dimenzióhoz tartozó kérdésekre döntően pozitív válaszok érkeztek (ezek átlaga 4,1 az 5-ös skálán).

A kérdőívből az is kiderült, hogy a lányok döntő többsége (74,2%) gondolja úgy, hogy az önkéntesség alatt szerzett tapasztalatait később a munkája során is kamatoztatni tudja. Érdekes módon a fiúknak csak körülbelül a fele (58,6%) gondolja ugyanezt (5. ábra). Ez azért lehet így, mert a nők bizonyítani akarnak, hogy a munka világában is megállják a helyüket. Ha pedig munkatapasztalatot tudnak felmutatni, azzal igazolni tudják a munkára való rátermettségüket. Míg a férfiak a fizető munkára szocializálódtak az évezredek során, így bennük ez a bizonyítási vágy valószínűleg kisebb.

5. ábra: Kamatoztatni tudják-e később az önkéntes munka során szerzett tapasztalatokat?

Forrás: Saját szerkesztés

A kapott eredmények azt mutatják, hogy a lányok segítőkészebbek a fiúknál. A felmérésünkben derült ki, hogy a lányok jelentős része (76,5%) tartja fontosnak, hogy az önkéntességgel segíthessen másokon, míg a fiúknál ez az érték kisebb (68%). Ez a gyerekkori szocializációra vezethető vissza. A lányoknál a segítőkészség inkább előnyként kerül bemutatásra a neveltetés során, mint a fiúknál.

Az önkéntességgel kapcsolatban a további összes érdekes eredmény a fiatalok kapcsolati hálójával van összefüggésben. Arra a kérdésre, miszerint fontosnak tartja-e Ön, hogy az önkéntesség alatt új embereket ismerhessen meg a lányok döntő többsége (90,1%) válaszolt pozitívan (egyetért, teljesen egyetért), a fiúknál ugyan ez az érték valamivel kisebb (80,1%). Az ismeretségi kör bővítésével kapcsolatban olyan eredményeket kaptunk, amelyekből az derült ki, hogy a válaszadókat jelentősen befolyásolja, hogy a szüleik milyen helyzetben vannak a munkaerő-piacon. E tekintetben két kiugró eredményünk is született. Az egyik szerint azok a fiatalok, akiknek az anyjuk háztartásbeli, rendkívül fontosnak tartják (95,4%) az önkéntesség

során, hogy bővíthessék kapcsolati rendszerüket. A másik, még kiugróbb eredmény szerint minden egyes egyetemista, akinek az apja munkanélküli fontosnak tartja, hogy új embereket ismerhessen meg az önkéntesség ideje alatt (100%). Ez azzal magyarázható, hogy a válaszadók nem szeretnék a szüleikhez hasonló helyzetbe kerülni a munkaerő-piacon, ezért fontosnak tartják a kapcsolatok építését, ugyanis kiterjedtebb kapcsolati rendszerrel könnyebben el lehet helyezkedni a mai modern világban. Ez egyértelműen posztmodern érték.

Összegzés

A posztmodern értékek és az ezzel összefüggésben álló posztadoleszcencia hatással vannak a magyar fiatalok viselkedésére, gondolkodásmódjára is. Mindent összevetve megállapítható, hogy hazánk fiatalsága elkezdte követni a posztmodern értékeket, a munkáról való gondolkodásukban megjelenik egy újfajta felfogás, azonban szemléletükben még mindig erőteljesen jelen vannak a tradicionális értékek, minták is. Egyfajta kevert értékrendet figyelhetünk meg, illetve az egyén értékrendjét nagyban befolyásolja a szülői minta követése vagy annak elutasítása például a szülő munkanélkülisége esetén.

Az értékek keveredése jól tükröződik a nemek szerinti összehasonlításban. A lányok esetében megfigyelhető egyfajta kitörési, önmegvalósítási vágy, a tradicionális értékek elutasítása, míg ha az érzelmi függést vagy a másokon való segítség fontosságát vizsgáljuk, látható, hogy a tradicionális normák még mindig jelen vannak.

Mára már közsímert tény, hogy a napjainkban fiatal felnőttkorukat élők később lépnek ki a munkaerőpiacra, illetve erősen függnek szüleiktől. Továbbá a nemi szerepek esetében is megfigyelhető a változás, ami az új trendre jellemző. Ugyanakkor az látható, hogy noha a mai fiatalok elmozdultak a posztmodern értékek követésének irányába, emellett továbbra is jelen van a hagyományos viselkedésminták követése is.

Felhasznált irodalom

- Csoba Judit (2013): Munka és tanulás. A felsőfokú képzésben résztvevő hallgatók munkatapasztalata Esély 24. évfolyam, 4. szám
- Gábor Kálmán (2003): Civilizációs korszakváltás és ifjúság. Oktatókutatató Intézet, Budapest
- Gábor Kálmán (2009): Ifjúsági korszakváltás, Új ifjúsági szemle, VII. évfolyam 4. szám, 61-82. oldal. Interneten elérhető: http://www.uisz.hu/archivum/uisz_25_gabor.pdf Utolsó letöltés dátuma: 2014. január 12.
- Gábor Kálmán (2012): Válogatott ifjúságszociológiai tanulmányok. Belvedere Kiadó, Szeged
- Gábor Kálmán, Jancsák Csaba (szerk. 2004): Ifjúsági korszakváltás. Ifjúság az új évezredben. Belvedere Kiadó, Szeged.
- Gábor Kálmán, Jancsák Csaba (szerk. 2006): Ifjúságszociológia. Belvedere Kiadó, Szeged
- Gaszó Tibor (2013): Munkaerő-piaci helyzetkép In: Székely Levente (szerk.): Magyar Ifjúság 2012 tanulmánykötet. Interneten elérhető: http://kutatopont.hu/files/2013/09/Magyar>Ifjusag_2012_tanulmanykotet.pdf Utolsó letöltés dátuma: 2014. január 12.
- Horkai Anita (2010): Kapcsolatok. Az ifjúság társadalmi kötődéseinek narratívái. Educatio 2010/2. szám. Interneten elérhető: <http://www.edu-online.eu/hu/letoltes.php?fid=tartalom/1951> Utolsó letöltés dátuma: 2014. február 26.
- Nyüsti Szilvia (2013): Oktatási helyzetkép. Innen: (Székely Levente szerk.): Magyar ifjúság 2012. Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, 90-126. oldal
- Robert D. Putnam (1993): A prosperáló közösség. A társadalmi tőke és a közélet. Interneten elérhető: http://www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/PAROLAAR.NSF/cimsz/CD000AD61636B5E2C1256F76003BF77C?OpenDocument Utolsó letöltés dátuma: 2014. február 26.
- Somlai Péter (2007): A posztadoleszcensek kora. Innen: Somlai Péter (szerk.): Új ifjúság. Szociológiai tanulmányok a posztadoleszcensekről. Budapest, Napvilág Kiadó
- Somlai Péter (2010): Változó ifjúság. Innen: Educatio, 2010/2, 175-190. oldal
- Tercza Gabriella (2010): A kitolódott fiatalok – A posztadoleszcencia jelensége Magyarországon. Debreceni Egyetem, Szociológia és Szociálpolitika Tanszék. Interneten elérhető: http://campuslet.unideb.hu/dokumentumok/dok2012/Tercza_Gabriella_A_kitolodott_fiatalok_szakdolgozat.pdf Utolsó letöltés dátuma: 2014. január 12.
- Vaskovics László (2000): A posztadoleszcencia szociológiai elmélete. Szociológiai Szemle, 2000/4. 10. évfolyam Interneten elérhető: <http://www.szociologia.hu/dynamic/0004vaskovics.htm> Utolsó letöltés dátuma: 2014. február 26.

- A fiatalok munkaerő-piaci helyzete KSH, Budapest, 2011. Interneten elérhető:
http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/ifjusag_munkaero_piac.pdf
Utolsó letöltés dátuma: 2014. március 10.
- Az oktatásból a munka világába való átmenet kérdései. OFI. Interneten elérhető:
<http://www.ofi.hu/tudastar/oecd-tanulmanyok/oktatasbol-munka> Utolsó letöltés:
2014. március 10. Budapest
- Magyar Ifjúság 2012 kutatás első eredményei. 10 kérdés az ifjúságról. Kutatópont Kft.
Budapest. Interneten elérhető:
http://kutatopont.hu/files/2012/02/magyar_ifjusag_2012.pdf Utolsó letöltés
dátuma: 2014. március 10.